

Кара-Мурзи, А.В. Колодюка, І.Б. Колиушко, В.І. Лисицького, Л.Г. Мельника, І.С. Мелюхіна, А.І. Ракитова, Г.Л. Смоляна, Д.С. Черешкіна, А.А. Чернова та ін.

На думку колишнього Генерального секретаря ООН Кофі Аннана, «термін «інформаційне суспільство» являє собою спробу відбити нові контури нашого часу. Інші називають його цифровою ерою або інформаційним століттям. Який би термін ми не використали, суспільство, що ми будемо, повинне бути відкритим і плюралістичним – воно повинне бути суспільством, у якому всі люди у всіх країнах мають доступ до інформації й знань».

Доступність інформаційних технологій для людей в усьому світі було проголошено основним принципом із прийняттям «Хартії глобального інформаційного співтовариства» на саміті країн «великої вісімки», що проходив в липні 2000 року на Окінаві. На цьому ж форумі вперше було уведено у світовий контекст поняття «цифрового розриву» або «інформаційної нерівності» як у розвитку окремих держав, так і світу в цілому.

У грудні 2003 року питання створення глобального інформаційного суспільства вперше в історії людства було підняте на вищій міждержавний рівень у межах проведення I стадії Всесвітнього Саміту з питань Інформаційного Суспільства. На цьому міжнародному форумі лідери 161 держави світу підписали два стратегічні документи «Декларація принципів» і «План дій», які визначили напрями подальшого розвитку інформаційного суспільства на всіх рівнях, а також визнали необхідність розробки і реалізації національних стратегій його розвитку в кожній конкретній країні.

У рамках всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, що пройшла в Тунісі в 2005 р., була прийнята «Туніська програма для розвитку інформаційного суспільства»

Також було прийняте звернення до Генеральної Асамблеї ООН із закликом оголосити 17 травня «Міжнародним днем інформаційного суспільства». Згодом замість «Міжнародного дня телекомунікацій» Генеральна Асамблея ООН у резолюції номер А/RES/60/252 від 27 березня 2006 проголосила 17 травня Всесвітнім днем інформаційного суспільства. Згодом Міжнародний союз електрозв'язку на Повноважній конференції в Анталії в листопаді 2006 року прийняв рішення надалі відзначати 17 травня як «Всесвітній день електрозв'язку й інформаційного суспільства».

Що стосується України, то вона має власну історію розвитку базових засад інформаційного суспільства – діяльність всесвітньо відомої школи кібернетики; формування на початку 90-х років минулого століття концепції та програми інформатизації; створення різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і загальнодержавних інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення.

За цей час сформовано певні правові засади побудови інформаційного суспільства: прийнято ряд нормативно-правових актів, які, зокрема, регулюють суспільні відносини щодо створення інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на ці ресурси, впровадження електронного документообігу, захисту інформації [1].

За останні роки відбулися якісні зміни в змісті суспільних відносин в інформаційній сфері при значному збільшенні обсягу інформації. При цьому результати діяльності кожного окремого громадянина й у цілому суспільства й держави дуже істотно стали залежати від результатів й якості розвитку інформаційних відносин.

Незважаючи на об'єктивні проблеми, пов'язані з фінансово-економічною кризою, динаміка розвитку інформаційних відносин в Україні протягом останніх років є стабільно позитивною, і це можна вважати сталою тенденцією, що має бути збережена та посилена в найближчому майбутньому. Так, станом на початок 2011 року майже третина громадян України є користувачами мережі Інтернет – за підрахунками Міжнародного союзу електрозв'язку їх кількість становить близько 15 млн. Громадяни України дедалі активніше опановують нові форми комунікацій, зокрема «соціальні медіа»: ними охоплено близько 7 – 8 млн наших співвітчизників, тобто в Україні

стрімко формується масова Інтернет-аудиторія та специфічне «мережеве» соціокультурне середовище, що за своїми основними параметрами буде подібним до таких у розвинених країнах. Україна серед перших розпочала і перехід на найновіші стандарти зв'язку (що було відзначено й на рівні ООН) – розбудовуються мережі мобільного зв'язку четвертого (4G) покоління [4].

Одним із визначальних факторів розвитку інформаційного суспільства є ефективне державне управління.

У щорічному посланні народним депутатам України Президент України В.Ф. Янукович зазначив, що після президентських виборів 2010 року країна взяла курс на модернізацію всіх сфер життя. «Нова модернізаційна стратегія визначає низку базових пріоритетів, насамперед – створення сучасної, конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент».

Важливим елементом такої модернізації є докорінна зміна формату спілкування держави та громадян. Тому в цьому контексті ключовим завданням модернізації є забезпечення раціональної організації державних інститутів. Така раціоналізація створює умови, за яких суспільство отримує реальні можливості підвищити дієвість державного механізму та здатність Парламенту, Президента та органів виконавчої влади, взаємодіючи між собою, виробляти та реалізовувати єдину цілісну державну політику, спрямовану на досягнення стратегічних цілей. Саме тому реформа інституційної організації держави та територіального самоврядування є найважливішим інструментом реалізації Стратегії модернізації України як такої.

За останні роки багато країн пройшли декілька етапів реформування систем державного управління з метою адаптації правової основи, інституційних механізмів та процедур діяльності до нових цілей та пріоритетів державного розвитку, зумовлених потребами розвитку інформаційного суспільства в умовах глобалізації.

Аналіз тенденцій реформування системи державного управління в Україні протягом останніх 10 років свідчить про те, що вона також рухається до моделі нового державного менеджменту. Однак попри те, що з моменту проголошення незалежності України організаційна структура апарату управління зазнала багато трансформацій, сьогодні державне управління все ще не відповідає стратегічному курсу країни до європейських стандартів демократичного врядування, вимогам розвитку інформаційного суспільства оскільки залишається неефективним, схильним до корупції, внутрішньо суперечливим через вбудований конфлікт інтересів, надмірно централізованим, закритим від суспільства, громіздким і відірваним від потреб громадянина (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка змін чисельності державних службовців

		2004 р.	2007 р.	2010 р.	2010 р. у % до 2004 р.
Загальна чисельність	Всього по Україні	251 471	276 599	292 516	116,3
	Керівних працівників	67 114	71 385	76 630	114,2
	у % до загальної чисельності	26,7	25,8	26,2	-
Спеціалістів	Всього осіб	184 357	205 214	215 886	117,1
	у % до загальної чисельності	73,3	74,2	73,8	-

Це має наслідком обмежені можливості для економічного та людського розвитку, недостатній рівень глобальної конкурентоспроможності країни, зокрема, за показником якості державних інституцій, внутрішньої та зовнішньої безпеки, високий рівень корупції та низький рівень задоволеності громадян діяльністю органів державної.

Водночас зміни в структурі державного управління країни здійснювалися безсистемно, без достатнього наукового обґрунтування та використання емпіричного досвіду, у результаті чого сьогодні наявна низка ключових проблем системи врядування:

1. Відсутність чітких засад та критеріїв побудови інституційної структури системи державного управління;

2. Незахищеність державної служби від політичного впливу та права невизначеність основних засад її функціонування;

3. Недостатній рівень впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у системі державного управління.

Через відсутність консенсусу щодо організації, повноважень та функцій уряду, українська влада до цього часу уникала впровадження ефективної та реалістичної стратегії реформування державного управління.

Оцінка якості державного управління в різних країнах світу (Governance Matters), що здійснюється Світовим банком і рейтинг країн світу, що його супроводжує, за показником якості й ефективності державного управління (від 0 до 100, що вказує місце країни серед всіх країн у світі. Відповідно, чим нижче рейтинг, тим гірше якість державного управління), показали, що останніми роками спостерігається суттєве погіршення якості державного управління в Україні, особливо за показниками політичної стабільності, ефективності роботи уряду та боротьби з корупцією (табл. 2).

Таблиця 2

Показники якості державного управління в країнах світу

Показники		1. Врахування думки населення й підзвітність державних органів (Voice and Accountability)	2. Політична стабільність і відсутність насильства (Political Stability and Absence of Violence)	3. Ефективність роботи уряду (Government Effectiveness)	4. Якість законодавства (Regulatory Quality)	5. Верховенство закону (Rule of Law)	6. Стримування корупції (Control of Corruption)
Україна	1996	39	41	19	29	32	19
	2000	39	36	27	26	15	12
	2005	35	38	37	40	30	32
	2006	46	48	33	36	24	32
	2007	46	51	30	38	27	27
	2008	47	47	29	36	29	27
	2009	47	34	24	31	26	20
Китай	2009	5	30	58	46	45	36
РФ	2009	23	22	45	35	79	99
Польща	2009	80	79	71	24	69	98
Данія	2009	99	86	100	11	71	100

І хоча ці показники є суб'єктивними оцінками респондентів, вони дають можливість порівнювати ефективність функціонування урядів України та інших країн.

В цих умовах ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, оскільки:

- існує недостатня координація зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів;
- ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу, зокрема в аграрний сектор економіки, є низькою;
- має місце наявне відставання у впровадженні технологій електронного бізнесу, електронних бірж та аукціонів, використанні безготівкових розрахунків за товари і послуги тощо;
- створення інфраструктури для надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет відбувається повільно;
- рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення є недостатнім, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ – повільним [1].

Із прийняттям Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» у 2007 році розбудову інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначено як один із стратегічних пріоритетів державної політики України.

Цим документом визначено стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, а саме:

- прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості;
- розвиток національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція із світовою інфраструктурою;
- державна підтримка нових «електронних» секторів економіки (торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо);
- створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля;
- збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування;
- державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації;
- використання ІКТ для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами;
- досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив;
- захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності»;
- вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин;

- покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ [1].

З огляду на Окінавську Хартію Глобального Інформаційного Суспільства, Резолюцію Економічної й Соціальної Ради ООН від 19 липня 2010 року «Оцінка прогресу, досягнутого в здійсненні рішень і наступної діяльності за підсумками Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з питань інформаційного суспільства», Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки, Щорічне Послання Президента України до Верховної Зароди України: Модернізація України – наш стратегічний вибір та інші документи, стратегічними пріоритетами розбудови інформаційного суспільства в Україні повинні стати:

по-перше, формування нормативно-правового та інституційного забезпечення, а саме:

- розроблення та прийняття Стратегії розбудови інформаційного суспільства та Інформаційного кодексу, що мають забезпечити відповідний рівень відкритості суспільно-важливої інформації для громадян і наблизити Україну за цим показником до провідних держав світу;

- створення Національної ради з розвитку інформаційного суспільства в Україні при Президентові України з метою активізації позиції керівників держави та реалізації відповідної політики всіма державними органами;

- створення Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства (НСІРІС) з метою оцінки ефективності запровадження його елементів у різноманітні сфери суспільної й державної діяльності;

- гармонізації інформаційної безпеки особи, держави та суспільства;

- удосконалення системи державного управління, включаючи вивчення нових методів комплексної розробки політики;

- розробити стратегії по зміцненню методів державного управління з використанням електронних засобів;

- домогтися побудови інклюзивного, орієнтованого на розвиток і покликаного служити людині інформаційного суспільства.

- розширення міжнародного діалогу й співробітництва з метою підвищення ефективності програм і проектів в області інформаційних технологій.

по-друге, формування мережевого забезпечення, а саме:

- визначення доступу до мережі Інтернет як одного з основних прав людини;

- сприяння встановленню сприятливих ринкових умов, необхідних для надання населенню послуг в області комунікацій;

- приділяти пріоритетну увагу вдосконалюванню мережного доступу, особливо у відсталих міських, сільських і віддалених районах;

- приділяти особливу увагу потребам і можливостям людей, що користується меншою соціальною захищеністю, людей з обмеженою працездатністю, а також літніх громадян, і активно здійснювати міри, спрямовані на надання їм більше легкого доступу;

по-третє, поліпшення технічної сумісності й зниження витрат, а саме:

- мобілізація ресурсів з метою поліпшення інформаційної й комунікаційної інфраструктури;

- поліпшення взаємодії між мережами, службами й прикладними системами;

- заохочення виробництва сучасної інформаційно-змістовної продукції, включаючи розширення обсягу інформації на рідних мовах.

по-четверте, зміцнення людського потенціалу, а саме:

- стратегія розвитку інформаційного суспільства повинна супроводжуватися розвитком людського потенціалу, можливості якого відповідали б вимогам інформаційного століття;

- приділяти підвищену увагу базовій освіті, а також розширенню можливостей довічного навчання з упором на розвиток навичок використання ІТ;

- сприяння підготовці фахівців у сфері ІТ й інших актуальних сферах, зокрема, у нормативній;

- розробка інноваційних підходів з метою розширення традиційної технічної допомоги, включаючи дистанційне навчання й підготовку на місцевому рівні;

Таким чином, проблема розбудови інформаційного суспільства повинна бути настільки ж пріоритетною для нашої країни, як і проблеми подолання бідності, поліпшення здоров'я, збільшення робочих місць. Тому розбудова інформаційного суспільства, удосконалювання інформаційного законодавства повинні стати стратегічними пріоритетами для всього суспільства й держави.

Література.

1. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007. – № 12. – ст.102

2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

3. Послання Генерального секретаря ООН. [Електронний ресурс] : Оф. сайт ООН. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/events/pressday/sg2003.htm>

4. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.